

Bősze Péter

10 éves a *Magyar Orvosi Nyelv* című folyóirat

Egy szaklap életében a tizedik születésnap nemcsak az első évtized lezárása, hanem remény is arra, hogy van jövője, hogy nem hasztalan gondolat szülte, szükség és igény van rá. Ünnepe is, és mint minden ünnep, emlékezés. Emlékezés a kezdetre, a sok száz együttműködő munkálkodására, a jobbításokra – „az újszülött simogatására, nevelésére”. Ám az ilyen kerek évforduló értékelés is: vajon megfeleltünk-e az elvárásoknak?

Hogyan kezdődött? A *Nőgyógyászati Onkológia* című szaklap már ötödik évében volt – a benne megjelenő dolgozatokat elhivatottan, ám zökkenőkkel magyarítottam –, amikor felvetődött a látszólagos kérdés: szükség van-e a magyar orvosi nyelvre az angol nyelvű, nemzetközi orvosi irodalom csaknem teljes térhódításának az idején. A kérdést látszólagosnak éreztem, hiszen az *igen* válaszban biztos voltam. Ennek ellenére tudományos rendezvényt szerveztünk *Betű- és szövegés a magyar orvosi irodalomban* címmel. A Magyar Tudományos Akadémia díszterme megtelt a lelkes, a tudományok sokaságát képviselőkkel, tele elszántsággal nyelvünk és a magyar orvosi nyelv ápolása iránt. De hogyan tovább? – kérdezték. A válasz, a *Magyar Orvosi Nyelv* című folyóirat nem sokat váratott magára.

Sokan köszöntötték az új szaklapot; tőlük idézek néhányat.

Bertók Lóránd: „Meggyőződésem, hogy lehet ma is magyarul beszélni és írni, csak oda kell rá figyelni. Gondoljunk arra, hogy ez az egyetlen összekötő kapocs, amelyik e nemzetet napjainkban és a jövőben összetartja. Bízom benne, hogy ez a folyóirat sokakat fog anyanyelvünk helyes használatára buzdítani.”

Brencsán János: „Nem aggódom azon, hogy aki kézbe kapta ezt az első számot, nem fogja türelmetlen érdeklődéssel várni a következőt. [...] Biztos vagyok abban, hogy a folyóiratnak szakmai és nem szakmai körökben egyaránt nagy sikere lesz, amit magam is szívből kívánok.”

Donáth Tibor: „Remélem, hogy az új folyóirat, a *Magyar Orvosi Nyelv*, méltán folytatja majd azt a nemes nyelvapoló munkát, melyet olyan elődök indítottak el, mint *Apáczai Csere János*, *Geleji Katona István*, *Dugonics András*, és folytattak, hogy csak *Bugát Pált* említsem, olyanok, akik világossá tették számunkra, hogy elsőrendű feladat, »a tudomány kifejezésére is alkalmas, kimívelt nyelv megeremtése« és annak folyamatos ápolása.”

Eckhardt Sándor: „A cél tehát világos: a magyar orvosi nyelv védelme. Tudomásul kell venni az új fogalmakat, de el kell háritani azok kritika nélküli alkalmazását. Mindazt pedig, ami eddig is helyes anyanyelvi gyakorlat volt, újból birtokba kell venni. Szükség van tehát egy olyan fórumra, ahol minden vitatható kérdésnek helyet lehet biztosítani.”

Fehér János: „...és kívánjuk, hogy a *Magyar Orvosi Nyelv* új folyóirat céljának megfelelően szolgálja a magyar nyelv gazdagítását, és legyen segítségünkre a szaknyelv fejlesztésében.”

Grétsy László: „Azt kívánom ennek az új folyóiratnak – vagy ha úgy tetszik: periodikának –, amit valamely kiváló pályatársunk ünnepi köszöntésekor szoktunk mondani, tisztelettel és féltő szeretettel: Ad multos annos!”

Horváth Attila: „A magyar orvosi nyelv az élő magyar nyelv részeként alakul (fejlődik?). A *Magyar Orvosi Nyelv* című folyóirat hiánypótló nagyszerű fórumot biztosít mindazoknak, akik a magyar orvosi nyelv alakulását elkötelezett véleményükkel segíteni kívánják.”

Keszler Borbála: „Nagy öröm számunkra, hogy a magyar nyelv-művelés szakmai vonala e folyóirat megjelenésével olyan fórumhoz jut, amilyen a magyar nyelv-művelés történetében még soha nem volt, hiszen teljes folyóiratot hazánkban még nem szenteltek a szaknyelv művelésének. A *Magyar Orvosi Nyelv* folyóirat megindítása jelentőségében hasonló *Bugát Pál* tetteéhez, aki 1825-től (amikor még a magyar egyetemen latinul vagy németül adtak elő minden tárgyat) magyarul kezdte oktatni az orvostudományt. Annak idején ez egy mozgalom elindítását, a szaknyelvek magyarításának kezdetét jelentette. Reméljük, hogy a *Magyar Orvosi Nyelv* is mozgalmat indít el a szaknyelvek ápolására és fejlesztésére.”

Kiefer Ferenc: „Az orvosi nyelv fejlesztésének, terminológiai kutatásának nagy hagyományai vannak a magyar tudományban. Biztos vagyok abban, hogy ezeket a nemes hagyományokat folytatja majd ez a folyóirat.”

Kupcsulik Péter: „A most induló újság a mai kor terméke. Célja a magyar orvosi nyelv gondozása és fejlesztése. Talán megőrzésének kényszere is. Van mit megőriznünk, hiszen hagyományaink nagyon régről valók.”

Lapis Károly: „Elképzelem, hogy a folyóiratnak lesz majd az interneten egy honlapja és postafiókjá, ahova bárki, bármikor beküldheti az általa kigondolt új, magyar orvosi szakszavakat, és a közösség kritikája tüzeiben úgy fejlődik a magyar orvosi szaknyelv és más tudományágak szaknyelve is, hogy nyelvünk, ahogy József Attila írta: »ősi és modern, erdei, mezsei és városi, ázsiai és európai« és legfőképp magyar marad. Kívánom, hogy a *Magyar Orvosi Nyelv* című folyóirat ennek eléréséhez minél eredményesebben járuljon hozzá.”

Palkovits Miklós: „Hogy ezek az új szavak milyenek lesznek, és közülük melyek simulnak nyelvünkhöz úgy, hogy a tartalmakat oly annyira tökéletesen fejezik ki, hogy gyorsan és spontán váljanak nyelvkincsünk részévé, az rajtunk is múlik. Ennek elérése érdekében a *Magyar Orvosi Nyelv* folyóirat nagyon sokat tehet. De ne felejtjük, egy folyóirat csupán keret, lehetőség, amelyet tartalommal kell megtölteni – ez sokunk feladata: megtisztelő feladata, és – véleményem szerint – valahol művészet is. Tekintsük így, és műveljük ennek szellemében.”

Pálinkás József: „Az európai uniós csatlakozásban a helykeresésünk és helyünk megtalálása új identitás létrejöttét fogja elősegíteni, amelyben nyelvünk megtartó-megújító szerepe kiemelkedő jelentőségűvé válik. A csoportnyelvi jelenségek leírása, hibáinak kiemelése, javítása, fejlődési irányának alakítása a tudományos kutatásnak, a kutatás fejlesztésének közvetlen és közvetett forrásává is válhat. Ennek reményében köszöntöm az útjára induló *Magyar Orvosi Nyelv* folyóiratot.”

Telegdy Gyula: „A most szerveződő, a magyar orvosi nyelvvel foglalkozó *Betű és szóvetés a magyar orvosi irodalomban* című rendezvény fel fogja tární azokat a kérdéseket, amelyek további gondolkodásra, vitára készítenek. Remélhetőleg a *Magyar Orvosi Nyelv* folyóirat fórumot fog teremteni a továbbgondolkodásra, a vitára, és ennek eredményeként feltehetően ki fog kristályosodni néhány olyan iránymutatás, állásfoglalás, amelynek valamennyien érezzük a szükségességét. Az új folyóiratnak ebbéli igyekezetéhez sok sikert kívánok.”

Vízi E. Szilveszter: „Jogi szempontból a jövőben az orvostársadalom érdeke, hogy szabatos magyar nyelven és egyértelműen írjuk a kórmeghatározást (diagnózist), a kórelőzményt (anamnézist) stb. Kívánom, hogy legyen e folyóirat hosszú életű, és szolgálja a magyar tudományos nyelv gyarapodását!”

Nos, az olvasó döntse el, hogy ezekből mi valósult meg.

Bevezető gondolataimban így fogalmaztam:

„A *Magyar Orvosi Nyelv* című folyóirat célja a magyar orvosi és ezen keresztül – közvetve és közvetlenül is – a magyar nyelv ápolása. Egy »nyomatott nyilvánosság«, melyben kivétel nélkül mindenki elmondhatja a magyar orvosi nyelvvel kapcsolatos véleményét, kifejtheti nézeteit, javaslatot tehet új fogalmak magyar megfelelőire, új szavakra, és bírálhatja, csi-szolhatja a javasolt új szavakat és fogalmakat. Állást foglalhat továbbá az orvosi szavak és szószerkezetek írásának módjá-

ban is. Nyitott mindenre, mely a magyar orvosi nyelv jobbítása érdekében történik, és elősegíti a közös állásfoglalást, a nyelv egységes használatát.”

Ezek az elvek a tíz év alatt jöttányit sem változtak, csupán a szűrő nyílásai szűkültek: a színvonalat féltettük.

A kezdeti tapogatózások, az útkeresés, a formaváltoztatások után már kialakultak a szabványos rovatok, kirajzolódott a folyóirat arculata. *Levelesládánk* rendre szépen telik, köszönet érte. A *Tanulmányokból* sokat okulhatunk, rangos szerzők tollából születnek, nem egy orvostörténeti értékű. Ezek képezik a lap gerincét. A *Morzsa*k apró visszasságokra irányítják a figyelmet, nagyon tanulságosak. A *Szócsiszolás*ban többé-kevésbé tárgykörök szerint keressük az idegen szavak, szakkifejezések magyar megfelelőit szakemberek és nyelvészek bevonásával. Csapatmunka a javából, együttgondolkodás a közös álláspont megfogalmazására. A *Szóvegcsiszolás* nyelvhelyességi, helyesírási kérdéseket elemez példákon bemutatva. Tudományos közlemények, kéziratok mondataiból szemezgetünk, és igyekszünk a hibákra, a tévedésekre rámutatva a szabatos, tömör, egyszerű magyar szövegezés megmutatni. Tanítás, tanulás mindannyiunk okulására. Hasonló a *Kérdezz – felelek* rovatunk: bizonytalanságok felől kérjük nyelvészek, orvosok és más szakemberek véleményét a fogalmak, a szabályok, az írásmódok stb. tisztázására. A *Köszöntés, megemlékezés* rovatban jeles személyeket és eseményeket tisztelünk meg, ilyenekről emlékezünk meg. A *Szerkesztőségi bevezető* időszakos kérdéseket tárgyal, a *Hírek, események, könyvismertetések* rovat pedig az olvasót tájékoztatja.

Berényi Mihály tanár úr javaslatára a közlemények, írások szabadon hagyott „fél oldalain” idézeteket, verseket, fogalommagyarázatokat, képeket jelentetünk meg, hogy ne hagyjuk veszni az üresen maradt oldaltörédekeket.

A szerkesztő a kezdeti években Grétsy Zsombor volt, aki, minden bizonnyal betegsége miatt, hosszabb-rövidebb időre gyakorta kiesett, és végül teljesen elmaradt. Helyét Laczkó Krisztina vette át. Munkabírása hihetetlen, segítsége felbecsülhetetlen, hálás vagyok, amiért vele dolgozhatok. Mindazonáltal Grétsy Zsombor szellemes írásait, nyelvi játékait, különleges egyéniségét hiányoljuk, és bizvást reméljük, hogy ismét bekapcsolódik a munkába. A kéziratok átnézésében, javításában Berényi Mihály tanár úr is tevékenyen részt vesz: nagy odaadással segíti a szerkesztési munkát, éles szemmel javít. Neki ezért is nagyon hálásak vagyunk. Néhány személycse-re – ilyen-olyan okok miatt – a szerkesztőbizottságban is volt.

A legnagyobb segítségem a feleségem volt: mindegyik írást töviről hegyire átnézte, kijavította, és a túlkapasimat kíméletlenül lenyeste. Az olvasó szemével bíralt – az olvasó és a szerkesztő együttes szerepében dolgoztunk. Igen, dolgoztunk – múlt időben, mert már csak távoli szellemével bíralt; munkája is nagyon fog hiányozni.

A tíz év alatt bizonyossá vált, hogy a magyar orvosi nyelv, ámbár az orvostudomány művelésére még alkalmas, mégis hiányos (számos idegen szakszónak/fogalomnak nincs meg a magyar megfelelője), tele van idegen, és ami még rosszabb: öszvér (felemás) szavakkal, csorbult a magyar mondatszerkesztés, az angol nyelv hatása a megszövegezésben is megjelenik, a rövidítések, a betűszók szükségtelen használata pedig mindennapos. Mindez együtt bizony néha-néha már a megértést, a félreérthetetlen tájékoztatást is zavarja. Egy szóval hígul az orvosi nyelv, és úton van a fogyatékoság felé. Az egyszerű, szabatos, mindenki számára érthető fogalmazás magyar szavakkal, szakkifejezésekkel lassan eltűnik.

A megjelent tanulmányok sokasága közül nem egy a magyar orvosi nyelv jelentőségét és a hazai értelmiség felelősségét is tüzetesen elemezte. Ezekből is kikristályosodott, hogy a magyar szakmák, a magyar tudományok is – miként a nemzetek – nyelvükben élnek, és csak addig, amíg magyar szaknyelvük megfelelő. Továbbá, ha a társadalmat kellőképp nem tudjuk tájékoztatni, mert a szaknyelvek magyarsága csorbult, a közösség kettéhasad egy vékony, művelt, idegen nyelvet beszélő rétegre és az elmaradt nagy többségre, annak súlyosan hátrányos gazdasági, műveltségi stb. következményeivel. A legsúlyosabb következmény mégis a köznyelv fogyatékosága lesz, a köznyelvet ugyanis a szaknyelvek is éltetik a társadalom egészére kiterjedően. A magyar orvosi szaknyelv ebben a vonatkozásban is kiváltképp fontos: nemcsak a hatalmas és a köznyelvben is lépten-nyomon használt szakszókincse miatt, hanem az egészségügyi és a beteg tájékoztatás, a betegségmegelőzés, az egészséges társadalom végett is. Az orvosi nyelvet – és a többi szaknyelvet is – tehát ápolni, művelni kell. A nyelvápolás fontosságát gáncsoló ürügyek tovább nem fogadhatók el: ezek nem szolgálják az érdekeinket, mondvacsináltak. Egyre határozottabban körvonalazódik az is, hogy nem elég a nyelvészek, a szakemberek és a nyelvet féltők sokaságának lelkes erőfeszítése, nagyon fontos ennek iskolai oktatása, társadalmi tudatosítása, a legszélesebb körű mintaadás és a hivatalos állásfoglalás.

A nézetek, vélemények ütközése mindennapos folyóiratunk hasábjain is. Ez így van rendjén: ebből születnek gyümölcsöző gondolatok, közös álláspontok, ez ösztönöz további gondolkodásra, és mindenki tanul belőle. Hibákat is elkövettünk (a tanulópenzt is megfizettük), és bizony tévedéseink is voltak, meg lesznek is, ez elkerülhetetlen: errare humanum est.

Büszkék vagyunk arra, hogy a folyóiratnak a *Magyar orvosi nyelv* című egyetemi tantárgy megteremtésében is lényeges szerepe volt, és talán még inkább kivette részét a *Magyar orvosi nyelv tankönyve* című kiadvány létrehozásában. A tankönyv számos írása elsőként a folyóiratban jelent meg, és csak azután formálódott, csiszolódott tankönyvi fejezetté.

A *Magyar Orvosi Nyelv* 10 éves korára elérte a 2000 példányszámot, mindenki, aki kéri, változatlanul ingyen kapja meg. 180 példányt minden számból Erdélybe küldünk Rosivall László segítségével. Szívesen küldeném a Kárpát-medence más, magyarok lakta területére is, ha lenne, aki elviszi és szétosztja. A folyóiratnak ára a támogatók jóvoltából (NKA, gyógyszercégek stb.) továbbra sincs. A segítséget nagy elismeréssel köszönjük.

A 2000 példány nagyon sok, mégis csak töredéke annak, ahányan olvassák: a www.orvosinyelv.hu honlapon ugyanis teljes egészében fellelhető, ingyen hozzáférhető és letölthető. Hála és köszönet mindenkinek, aki ebben segített (Visit Nyomda, idősebb fiam és számítógépes munkatársa, Papp Miklós, a támogatók stb.).

Megkülönböztetett elismerés a szerkesztőségi titkárnak, Barabás Teréziának, aki amióta a folyóirat gondolata megfogant, bábáskodik felette. Önzetlen és lelkes segítése nélkül a nehézségeket, kivált a kezdeti akadályokat, bizony nehezen küzdöttük volna le. Köszönöm a támogatását, jutalom, hogy baráti munkatársamnak mondhatom.

Ám nemcsak a példányszám több ezres, hanem azoké is, akik így vagy úgy tevékenykednek a folyóirat körül: akik írnak bele, ötletekkel gazdagítják, bírálják, vagyis a közreműködők, a szerzők, a szerkesztőbizottsági tagok, a szerkesztők stb. Nélkülük semmi nem lenne, a folyóirat nem létezne. Nem találok szavakat a köszönetem kifejezésére, a szenvedélyes, önzetlen (tiszteletdíjat nem fizetünk) munkájuk méltatására. Mindenekelőtt nekik köszönhető, hogy ez a folyóirat lett a magyar orvosi nyelv letéteményese. Lelket melengető a Kárpát-medencei és a szóránymagyarság odaadó együttműködése, érdeklődése.

Befejezésül ismét a *Bevezető gondolatokból* idézek:

„A magyar orvosi nyelv ápolása nem lehet sikeres, ha csak egy maroknyi csapat, a megszállott szerkesztők munkálkodnak rajta. Mindnyájunk összefogása, együttgondolkodása hozhat csak eredményt. Új szavak, fogalmak és írásmódok csak akkor létezhetnek, ha mindnyájunk tudatában testet öltenek, mindnyájan egységesen használjuk azokat. Ezért nemcsak köszönetemet, hálámat fejezem ki, de fejet hajtok mindenki előtt, aki közreműködik, mert hiszem, hogy küldetését teljesíti.”

Igen, fejet hajtok, de kalapomat is megemelem mélyen, hiszen ők is az ős öreg anyanyelvünk védelmezői. Várom a fiatalokat. A biológiai óra a főszerkesztőt sem kíméli: előbb-utóbb át kell adjam a váltóbotot, és remélem, hogy lesz kinek. Hat unokám van (talán több is lesz), és nagyon-nagyon szeretném, ha valamelyik, vagy talán több is, jeles eleink által elkezdett, közösen kimunkált pallérozott magyar nyelven végeznék az orvosi egyetemet, gyógyítanák a betegeket.